

ROOFVOGELS EN UILEN

Een bijdrage uit het Vechtplassengebied

Bert van Dillen

Roofvogels en uilen hebben mensen al eeuwenlang gefascineerd. Ze werden en worden geassocieerd met kracht, souplesse, snelheid, wendbaarheid en scherpzinnigheid (zintuigen). Op menig wapen van (adellijke) families kwamen en komen dan ook roofvogels voor.

Nog steeds kunnen roofvogels en uilen zich in de belangstelling van mensen verheugen. Menig "vogelaar" is met zijn/haar hobby van het kijken en bestuderen van vogels begonnen met de fascinatie voor roofvogels en hun eerste 'contact' met deze dieren.

Na de pesticidengolf uit de jaren zestig en begin jaren zeventig van de vorige eeuw, die het aantal roofvogels en uilen in aantal zodanig decimeerde dat zij in Nederland op de rand van uitsterven stonden, zitten de meeste roofvogels en uilen de laatste twee decennia weer in de lift. Dit heeft tot gevolg dat we in het Vechtplassengebied verschillende roofvogels en uilen kunnen waarnemen (zie tabel 1), ook steeds vaker in de bebouwde kom van bijvoorbeeld Maarssen. In deze bijdrage gaan wij kort in op een drietal soorten die in of dicht bij de bebouwde kom van het Vechtplassengebied voorkomen.

Soort	Status
Wespendief	Zeldzame doortrekker in voor- en najaar
Buizerd	Gehele jaar aanwezig, broedvogel
Havik	Gehele jaar aanwezig, broedvogel
Sperwer	Gehele jaar aanwezig, broedvogel
Bruine kiekendief	Overwegend zomervogel, broedvogel, een enkeling in de winter
Blauwe kiekendief	Wintergast in (zeer) klein aantal
Grauwe kiekendief	Sporadisch als doortrekker in voor- en najaar
Visarend	Zeldzame doortrekker in voor- en najaar
Zeearend	Sporadisch in winterhalfjaar, meestal overvliegende vogels
Torenavalk	Gehele jaar aanwezig, broedvogel
Boomvalk	Zomervogel, broedvogel
Slechtvalk	Wintergast in zeer klein aantal
Smelleken	Zeldzame doortrekker in voor- en najaar
Roodpootvalk	Sporadisch als doortrekker in voor- en najaar
Zwarte wouw	Sporadisch als doortrekker in voor- en najaar
Rode wouw	Sporadisch als doortrekker in voor- en najaar
Bosuil	Gehele jaar aanwezig, broedvogel
Ransuil	Gehele jaar aanwezig, broedvogel
Steenuil	Gehele jaar aanwezig, broedvogel
Kerkuil	Gehele jaar aanwezig, broedvogel

Tabel 1 Roofvogels en uilen in het Vechtplassengebied.

Buizerd

De buizerd behoort tot onze grootste dagroofvogels. Het verenkleed van deze soort is zeer variabel en loopt uiteen van bijna zwart tot bijna wit, met alle kleurschakeringen daartussenin. De buizerd is een generalist, wat ook zijn succesverhaal van de laatste twintig jaar verklaart. Hij oogt enigszins een "kluns" in het vangen van dieren. Hij is nergens echt goed in, maar door zijn veelzijdigheid weet hij zijn kostje aardig bij elkaar te scharrelen. Wist u bijvoorbeeld dat het grootste deel van zijn menu, zeker in de wintermaanden, bestaat uit regenwormen en dode dieren (aas)? Dit wordt aangevuld met muizen, mollen en kikkers. Hij vangt zelden vogels. Daarvoor is hij niet snel en wendbaar genoeg.

Buizerd - Jan van der Greef

De kenmerkende "miauwende" roep is boven Maarssen regelmatig te horen. Vooral in het voorjaar zijn boven Maarssenbroek en de wijk Zandweg Oostwaard kleine groepjes van 4-6 baltzende buizerden te zien. Ze broeden (nog) niet in de bebouwde kom, maar wel aan de randen. Langs de Sweserengse weg en de afslag Maarssenbroek van de noordelijke ringweg zijn regelmatig buizerden te zien die vanaf een tak de omgeving afspeuren naar muizen, mollen en regenwormen. Hoewel ze in onze nabijheid broeden, zijn ze in het broedseizoen gevoelig voor verstoring. Onderzoek in Almere heeft uitgewezen dat het broedsucces steeds lager wordt naarmate buizerden dichterbij de bebouwde kom broeden. Oorzaak is grotere mate van verstoring door mensen.

Sperwer

Waar de buizerd een generalist is, is de sperwer een pure specialist. Deze drieste jager eet alleen vogels die hij via duizelingwekkende achtervolgingsvluchten probeert te vangen. Bewoners in bijvoorbeeld Maarssen die in hun tuin vogels voeren, kunnen sperwers verwachten. Sperwers hebben de vogelconcentraties nabij voederplanken snel in de gaten en pikken de verzwakte of onervaren dieren bij de voederplaats eruit om te vangen. Zo kan je nietsvermoedend in de tuin zitten als er plotseling met veel kabaal een sperwer een struik of boom in vliegt om een mus, koolmees of merel te pakken. Het gaat vaak zo snel dat de vogel al gevlogen is, voordat je er erg in hebt. Een voorbeeldje om dit te illustreren.

Tijdens een van de vele excursies van de afdeling Vechtplassen stonden de deelnemers te kijken naar twee vechtende vinken die met veel kabaal in een soort spiraal naar boven vlogen, ondertussen elkaar slaand en pikkend. Plots flitste daar vanuit het niets een schaduw langs en verstomde het geluid van de vechtende vinken. Van een van de vechtende vinken resteerde nog een dwarrelende veer. De andere vink kwam met de schrik vrij. De oorzaak was snel gevonden: een mannetje sperwer zat even verderop met de vink in de klauwen.

De sperwer broedt in of nabij de bebouwde kom van Maarssen. Baltsende sperwers zijn in het voorjaar regelmatig boven Maarssenbroek of Zandweg Oostwaard te zien. Ze maken echter kleine, onopvallende nestjes, niet zelden op de resten van oude nesten van bijvoorbeeld merels en duiven. In het broedseizoen zijn ze vaak moeilijk waar te nemen, totdat u dus opschrikt van een sperwer die bij u in de tuin een vogel probeert te vangen.

Kerkuil

De kerkuil is van oudsher sterk gebonden aan de bebouwde kom. Hij heeft zijn naam daaraan ontleend. Vroeger broedde hij vooral in kerktorens. Tegenwoordig is hij vrijwel geheel aangewezen op speciale nestkasten die vrijwilligers ophangen in schuren en boerderijen. De laatste twintig jaar neemt de kerkuil in aantal toe. De Vogelwacht Utrecht afdeling Vechtplassen had tot 2006 geen enkel idee of en in hoeverre kerkuilen in het Vechtplassengebied voorkomen, hoewel het biotoop zich er wel voor leende. Totdat Richard Pieterse van de coördinatiegroep in september 2006 tijdens een avondtraining voor de marathon van Amsterdam in het lichtschijsel van een passerende auto iets wits op een paaltje zag zitten. Bij de tweede auto die langskwam, wist Richard het zeker... kerkuil!

Het was Richards eerste waarneming van een kerkuil in de Bethunepolder waar hij al jaren voor Staatsbosbeheer broedvogels inventariseert. Deze waarneming gaf Richard zoveel inspiratie dat hij in de Bethunepolder op zoek ging naar juiste locaties waar kerkuilenkasten geplaatst konden worden. Na een leuke en leerzame "stage" bij Wim Bomhof uit Driebergen (die zich jarenlang voor kerkuilen inzette) vond Richard samen met Jan Verkerk van Staatsbosbeheer een geschikte locatie. Snel werd een uilenkast in elkaar getimmerd en in het voorjaar van 2007 met Jan opgehangen in een schuur van Staatsbosbeheer in de Bethunepolder.

In het vroege voorjaar van 2008 ging Richard een kijkje nemen. Hij verwachtte er eigenlijk niet veel van, want de kast was immers niet zo lang geleden opgehan-

gen. Bij het openen van de schuurdeur stond hij oog in oog met twee kerkuilen! Wat een geweldige verrassing. Uiteindelijk zijn er vier jonge kerkuilen uitgevlogen. Ook in 2009 waren er wederom vier jongen in de nestkast in de Bethunepolder aanwezig. Samen met Marc van Leeuwen van de Uilenwerkgroep Utrecht heeft Richard de jongen geringd. "Het geeft een apart gevoel en heel veel voldoening als je dan *jouw*, want zo voelt het, kerkuiltjes even mag vasthouden", aldus Richard. Ook deze geringde jonge kerkuilen zijn grootgekomen en uitgevlogen.

Kerkuil ♀ voert haar jongen - Zomer Bruijn

Het succes van de kerkuilen in 2008 leidde er toe dat in samenwerking met de Kerkuilenwerkgroep Nederland op nog vier locaties in de Bethunepolder en de directe omgeving daarvan nestkasten zijn geplaatst. En nu maar hopen dat de nazaten van het eerste uilenpaar deze kasten snel zullen vinden.

Door de contacten met de Kerkuilenwerkgroep bleek ook dat al jarenlang kerkuilen net buiten het Vechtplassengebied broedden, vlakbij de stad Utrecht. Bij één van deze kasten zijn dit jaar enkele leden van de coördinatiegroep van de afdeling Vechtplassen gaan kijken. De enthousiaste eigenaren van de locatie waar de kast hangt, hadden ons daartoe uitgenodigd. Vanuit luie tuinstoelen zagen we rond zonsondergang de oudervogels aan komen vliegen. Nieuwsgierig als ze waren, vlogen ze even boven ons hoofd om poolshoogte te nemen. Toen het echt schemerig werd, gingen ze jagen en brachten ze voedsel naar de kast. We konden de bedelende jongen in de kast luid en duidelijk horen. Een prachtige ervaring!